

УДК 342.951:338.439-049.5

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.3.18>

ОСНОВОПОЛОЖНІ ІДЕЇ (ПРИНЦИПИ) АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Пустовіт Юлія Юріївна,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Державного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто проблемні питання сутності дефініцій «принципи», «принципи адміністративного права» та «принцип адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки», проаналізовано сучасні погляди дослідників щодо вивчення принципів загалом і у конкретній сфері відповідно, їхньої ідентифікації в системі адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки (за його складовими, видами та формами). Встановлено, що поняття «принципи адміністративного права» та «принцип адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки» є видовим поняттями від родового поняття «принцип права» та основного поняття «принцип», що проявляється через зіставлення їхніх ознак. Визначено, що поняття «принцип адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки» з притаманною йому сукупністю всіх ознак є способом трансформації основних принципів права.

Проаналізовано нормативно-правові акти сфери продовольчої безпеки, зокрема, Римська декларація з всесвітньої продовольчої безпеки. Виокремлено принципи у сфері адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки.

Встановлено, що недоліком у законодавстві України з питань адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки є недостатня узгодженість існуючих принципів, які закріплені у різних нормативно-правових актах, а також недостатність виявлення (виокремлення) науковцями нових принципів, які з'являються у зв'язку з інтеграцією у європейське середовище України та їхнього закріплення на законодавчому рівні.

Підтверджено, що принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки – це науково обґрунтовані основні засади, вихідні положення, які визначають особливості виникнення, розвитку та функціонування інституту адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, є базою для розвитку науки адміністративного права у складі з інститутами, втілюють у собі цінності, що визначають правосвідомість та правову поведінку суб'єктів адміністративних відносин, а саме: адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: принципи, принципи адміністративного права, принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки.

Pustovit Yuliya. Basic ideas (principles) of administrative and legal provision of food security

The article examines problematic issues of the essence of the definitions of "principles", "principles of administrative law" and "principle of administrative-legal provision of food security", analyzes modern views of researchers regarding the study of principles in general and in a specific field, respectively, and their identification in the system of administrative-legal provision of food security security (by its components, types and forms). It has been established that the concepts of "principles of administrative law" and "principle of administrative-legal provision of food security" are specific concepts from the generic concept of "principle of law" and the basic concept of "principle", which is manifested through the comparison of their features. It was determined that the concept of "the principle of administrative and legal provision of food security" with its inherent combination of all features is a way of transforming the basic principles of law.

Normative legal acts in the field of food security, in particular, the Rome Declaration on World Food Security, are analyzed. The principles in the field of administrative and legal provision of food safety are highlighted.

It has been established that a shortcoming in the legislation of Ukraine on the issues of administrative and legal provision of food safety is the lack of consistency of the existing principles, which are enshrined in various regulatory and legal acts, as well as the lack of identification (distinguishing) by scientists of new principles that appear in connection with integration into the European environment of Ukraine and their consolidation at the legislative level. It has been confirmed that the principles of administrative-legal provision of food security are scientifically based basic principles, initial provisions that determine the specifics of the emergence, development and functioning of the institute of administrative-legal provision of food security, are the basis for the development of the science of administrative law as part of institutes, embodied in values that determine the legal awareness and legal behavior of subjects of administrative relations, namely: administrative and legal provision of food security.

Key words: *principles, principles of administrative law, principles of administrative and legal provision of food security.*

Адміністративно-правове забезпечення в будь-якій сфері повинно спиратися на певні основні ідеї (принципи), які визначають його суть, функції та напрямки. Тому при аналізі різних підходів до розуміння сутності адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки важливо враховувати принципи, на яких воно базується. Дослідження наукових робіт, присвячених визначенню принципів забезпечення продовольчої безпеки, показує, що в українській науковій літературі немає єдиної точки зору щодо їх визначення.

Зокрема, Римська декларація з всесвітньої продовольчої безпеки визначає такі основні принципи стабільної глобальної продовольчої безпеки:

Принцип 1. Інвестування коштів у реалізацію планів, що приймаються самими країнами, з метою виділення ресурсів та належним чином опрацьовані та зорієнтовані на конкретні результати плани та партнерські відносини.

Принцип 2. Посилення стратегічної координації на національному, регіональному та глобальному рівнях на цілі вдосконалення регулювання, досягнення більш ефективного розподілення ресурсів, недопущення дублювання зусиль та виявлення відсутніх відповідних засобів.

Принцип 3. Намагання забезпечити продовольчу безпеку за рахунок використання двоєдиного підходу, що включає в себе: 1) прямі засоби негайного пом'якшення проблеми голоду, в інтересах тих, хто найбільш уразливий, 2) середньострокові та довгострокові програми

у сфері стійкого сільського господарства, продовольчої безпеки та розвитку сільських територій за для усунення глибоких причин голоду та бідності, в тому числі на основі послідовної реалізації права на достатнє харчування.

Принцип 4. Забезпечення важливої ролі багатосторонньої системи за рахунок стійкого підвищення ефективності, розширення можливостей реагування, посилення координації та нарощування результативності діяльності багатосторонніх організацій.

Принцип 5. Забезпечення стійких та суттєвих обов'язків зі сторони всіх партнерів з інвестування у сфері сільського господарства, продовольчої безпеки та харчування з виділенням необхідних ресурсів на засадах своєчасності та надійності та з орієнтуванням на довгострокові плани та програми [1].

Ці принципи є основоположними для забезпечення продовольчої безпеки, і на їхній базі науковці формулюють інші принципи.

Досліджуючи принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, слід зазначити, що таке принципи загалом.

Слово «принцип» має два значення з латинської мови. По-перше, воно означає «початок, основа»: а) основне положення в будь-якій системі, теорії або ідеології; б) особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось; в) переконання, норма, правило, яким керується хтось у житті та поведінці. По-друге, воно перекладається «перший» – воіни першої

лінії армії стародавнього Риму, які мали спеціальне озброєння – короткий металевий спис, меч гладіус, великий прямокутний щит і бронзовий шолом [2].

У рамках нашого дослідження перше значення є більш популярним та прийнятним, оскільки пов'язує принципи з основами, засадами та вихідними положеннями.

Принципи, як правова категорія, є фундаментальними ознаками з багатограними аспектами, які майже неможливо охопити однією загальною дефініцією. Вони є визначальними для організації та діяльності державних і громадських організацій, виявляючи їхню сутність, основи, закономірності життєдіяльності, тенденції та потреби. Принципи відіграють провідну роль в організації та діяльності всіх державних і громадських органів і організацій. У принципах розкривається зміст функціонування органів і організацій, виявляється їхня сутність, основи, закономірності життєдіяльності, тенденції та потреби.

Ми розглянемо загальні теоретичні підходи до інституту принципів та безпосередньо «принципів адміністративно-правового забезпечення». На основі цих знань буде розглянуто поняття «принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки» та виокремлено групу принципів, які визначають цей напрямок адміністрування.

Для з'ясування сутності поняття «принцип» звернемося до енциклопедичних джерел. Так, в Українській радянській енциклопедії [3, с. 527], Політичному словнику [4, с. 427], Словнику іншомовних слів [5, с. 547] указано на те, що слово «принцип» (з латинської мови – «principium» – основа, начало) має такі значення: 1) вихідне, основне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації і т. д.; 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності; 3) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засада; особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось.

Ю. Битяк тлумачить принципи як основні об'єктивно зумовлені засади, які формують і відповідно до яких функціонує система [6, с.29]. В. Колпаков вважає, що

принципи – це позитивні закономірності, пізнані наукою та практикою, закріплені у правових нормах, або узагальнення чинних у державі юридичних правил [7, с. 18].

О. Бандурка стверджує, що «принципи – це вихідні, основні правила, норми діяльності для впровадження системи, управління загальними процесами» [8, с. 48].

У межах загального поняття «принцип» існує більш конкретне родово поняття – «принцип права», яке охоплює всі основні аспекти загального поняття «принцип», але з урахуванням специфіки правового регулювання. Принципи права не можна розглядати ізольовано від загального поняття «принцип», оскільки вони тісно пов'язані між собою. За В. Котюком, правові принципи є основними ідеями, які відображають основні вимоги до системи права будь-якої держави [9, с. 30-31].

Принципи права є концентрованими джерелами інформації, що дозволяють теоретично осмислити правову систему. Вони відображають як об'єктивні закономірності права, які впливають із потреб розвитку суспільства, так і об'єктивне сприйняття правової системи членами суспільства, виражене у різних доктринах, теоріях та напрямках правознавства.

А. Колодій стверджує, що принципи права є об'єктивно зумовленими історичними категоріями, що впливають із закономірностей суспільного життя. Вони також виступають як ідейно-політична категорія, що впливає на загальний характер ідеології та освіти [10].

Крім того, А. Колодій наголошує на нормативно-регулятивному характері принципів права, який проявляється у їх здатності регулювати суспільні відносини на більш високому рівні абстракції, ніж правові норми, а також у їх загальнообов'язковості, яка робить їх загальними правилами поведінки з характером державної влади [10, с. 21].

О. Скакун додає, що принципи права включають у себе світовий досвід розвитку права та цивілізації. Вони формулюються у вигляді незаперечних вимог до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових та суспільних інтересів [11, с.240].

Необхідно зауважити, що принципи права є динамічними і змінюються відпо-

відно до потреб суспільного розвитку та етапу функціонування держави. Зазвичай вони впроваджуються конституційно та мають характер програмних заяв, що передбачає можливість їх втілення та реалізації у майбутньому [12, с. 45].

Аналізуючи наведені визначення, можна виділити основні характеристики принципів права: 1) вони є головними ідеями та вихідними засадами у праві; 2) принципи виступають як керівні положення, що концентрують основний зміст права; 3) вони є основою правової системи, навколо якої групуються правові норми та інститути; 4) принципи є носіями інформації в концентрованому вигляді; 5) вони спрямовують правотворчу та правозастосовну діяльність, надаючи орієнтири та заповнюючи прогалини в праві при вирішенні різних життєвих ситуацій; 6) принципи можуть втілювати світовий досвід розвитку права та цивілізації; 7) вони формулюються у вигляді незаперечних вимог до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання суспільних інтересів; 8) принципи визначають особливості формування, розвитку та функціонування правової системи; 9) вони є об'єктивно зумовленими історичними категоріями, впливаючи із закономірностей суспільного життя; 10) принципи виступають ідейно-політичною категорією, що забезпечує інформаційно-виховний вплив на суспільство.

Зазвичай принципи права закріплюються безпосередньо у законодавчих актах або впливають зі змісту конкретних правових норм. Вони відображають систему цінностей суспільства та мають правову форму забезпечення.

Принципи адміністративного права мають особливе значення для розуміння обговорюваного терміна. У вітчизняній теорії адміністративного права ці принципи є невід'ємною складовою цієї галузі. Зокрема, в Загальній частині адміністративного права закладено основні принципи, що характеризують усі складові предмети адміністративного права та регулюють суспільні відносини в цій сфері. В Особливій частині ці принципи проявляються у регулюванні суспільних відносин у сферах управління економікою, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами.

В. Авер'янов у своїй теорії адміністративного права розглядає принципи як основні ідеї та вимоги, що відображають зміст цієї галузі права та визначають напрямки та механізми її регулювання. Принципи адміністративного права можуть впливати з окремих правових норм або формулюватися на основі групи норм певної галузі права, а також пов'язані з іншими принципами, що регулюють суспільну поведінку людей [13, с. 43].

Згідно з В. Галуньком, характеристичними рисами принципів адміністративного права є: 1) спрямованість на захист прав і свобод людини та громадянина, а також нормальне функціонування громадянського суспільства та держави; 2) встановлення керівних засад, що визначають основні правила для суб'єктів адміністративного права; 3) прогресивний характер, який відображає ідеальні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, реалізація яких є досяжною в сучасних умовах [14, с. 62-68].

Варто зазначити, що система принципів, які регулюють адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки, не є сталою і постійно розвивається. Ці принципи можна розглядати як міжгалузеві, оскільки відносини у сфері продовольчої безпеки є комплексними. Важливо також відзначити існування двох основних складових, які перебувають у тісному діалектичному взаємозв'язку: соціально-економічної та правової парадигм.

Наприклад, Б. Пасхавер наводить ряд показників, дотримання мінімальної межі яких дозволяє забезпечити продовольчу безпеку країни: 1) фізичний обсяг продовольчого споживання є сумарним кількісним показником харчування за допомогою калорійності як засобу зважування; 2) продовольча доступність характеризує розмір частки витрат на харчування у видатковій частині сімейних бюджетів; 3) продовольча незалежність країни вимірюється часткою вартості продовольчих продуктів вітчизняного виробництва в загальній вартості продовольчого споживання; являє собою можливість забезпечення життєво важливих продовольчих потреб національними товаровиробниками [15].

О. Кочетков та Р. Марков розглядають такі аспекти стану продовольчої

безпеки: 1) рівень забезпеченості держави продуктами харчування національного виробництва; 2) достатня кількість продовольства на національному споживчому ринку (незалежно від місця виробництва цієї продукції); 3) достатня кількість продовольства для соціально незахщених верств населення [16, с. 43].

О. Царенко, П. Тархов, В. Щербань акцентують увагу на принципі екологічності продуктів харчування, що передбачає відповідальність за якість харчових продуктів та довкілля в усіх сферах агропромислового виробництва [17, с. 16].

О. Гойчук виділяє такі системоутворюючі принципи продовольчої безпеки України: фізична та економічна доступність до якісних продуктів харчування; пріоритетність вітчизняних товаровиробників у виробництві та постачанні на продовольчий ринок; економічна обґрунтованість загальнодержавних потреб; достатність та стабільність запасів продовольства; своєчасність та адекватність заходів реальним та потенційним, внутрішнім та зовнішнім загрозам; забезпечення інтересів України в системі міжнародної продовольчої безпеки в умовах економічної інтеграції та глобалізації; інформаційне забезпечення та узгодження дій органів державної влади щодо стану продовольчої безпеки; державний та самоврядний контроль за реалізацією усіх дій [18].

І. Манзій підкреслює, що повноцінна система продовольчої безпеки має базуватися на таких принципах:

- самозабезпеченості – здатність держави (регіону) за рахунок власних виробничих потужностей забезпечити продовольчі потреби більшої частини населення відповідної територіально-адміністративної одиниці;

- стабільності – підтримання безпечного рівня перехідних запасів продовольства, що залишаються з року в рік на зберіганні в державі;

- незалежності – відсутність залежності від імпортних продовольчих поставок (не більше 20%);

- доступності – забезпечення доступності кожної людини до продовольчих ресурсів в кількості, якості та асортименті, що відповідають науково-обґрунтованим нормам споживання;

- якості – досягнення збалансованого і повноцінного рівня харчування населення за рахунок споживання високоякісних та екологічно безпечних продуктів харчування;

- збалансованості – споживання високоякісних продуктів харчування в достатній для ведення активного й здорового життя;

- достатності – визначається доступом до продовольчих ресурсів всіх верств населення за рахунок наявного платоспроможного попиту [19].

О. Скидан визначає наступні принципи продовольчої безпеки: 1) принцип соціальності, який передбачає цільову спрямованість цієї системи та кожної її складової на задоволення харчових потреб людини; 2) принцип комплексності, що означає одночасний вплив на всі складові системи; 3) принцип системності, який передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки; 4) принцип адекватності у виборі регуляторів, що пов'язано з неоднозначністю їх дії на різних етапах розвитку економічної системи та в умовах зміни кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків; 5) принцип стійкості системи, що передбачає обов'язкове дотримання вищевказаних принципів незалежно від зміни зовнішнього середовища [20].

Проаналізувавши погляди вчених-економістів на визначення принципів продовольчої безпеки України, можливим є виокремлення такої системи принципів: 1) принцип достатньої кількості продовольства; 2) принцип продовольчої доступності; 3) принцип продовольчої незалежності держави; 4) принцип самозабезпечуваності; 5) принцип екологічності продуктів харчування; 6) принцип якості та безпечності продовольства.

З'ясуємо, як визначають основні засади продовольчої безпеки вчені-юристи.

Так, на думку Т. Курман, повноцінна система продовольчої безпеки України має охоплювати такі складові: стійку систему продовольчого забезпечення, що здатна постійно забезпечувати населення продуктами харчування на необхідному рівні; фізичну та економічну доступність продовольства для різних категорій насе-

лення; контроль на всіх стадіях виробництва за якістю та безпечністю продуктів харчування; систему захисту вітчизняного аграрного товаровиробника від імпоротної залежності щодо продовольства; систему створення і підтримання на необхідному рівні резервних запасів продовольства; ефективний механізм державного підтримання аграрних товаровиробників; систему контролю за раціональним використанням природних ресурсів у процесі аграрного виробництва [21, с. 94-96].

Також Т. Курман стверджує, що основними принципами забезпечення продовольчої безпеки є: 1) пріоритет прав і свобод людини і громадянина; 2) принцип самозабезпеченості, що має знаходити свій прояв у здатності аграрного сектору кожної держави самостійно забезпечувати своє населення необхідною для підтримання звичайної життєдіяльності кількістю якісних і безпечних продуктів харчування та продовольства, незалежно від зовнішніх поставок цього продовольства, в тому числі, за умови наявності будь-яких внутрішніх чи зовнішніх загроз; 3) гарантування продовольчої незалежності держави, що є одним із чинників, що забезпечують суверенітет держави; 4) органічне поєднання і взаємодія імперативності правового захисту загальносуспільного інтересу з принципами свободи особистості, автономії та непорушності права приватної власності при забезпеченні продовольчої безпеки держави; 5) принцип продовольчої доступності для всіх категорій населення України, що передбачає як фізичну, так і економічну доступність продовольства; 6) принцип якості та безпечності продовольства; 7) достатність та стабільність запасів продовольства; 8) забезпечення інтересів України у системі міжнародної продовольчої безпеки, що передбачає розвиток таких напрямків державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки, як раціоналізація співвідношення експорту та імпорту сільськогосподарської сировини та продовольства; використання інструментів митно-тарифного регулювання для цілей забезпечення продовольчої безпеки держави, оперативне використання заходів торгового захисту при демпінговому, субсидованому чи стрімко зростаючому імпорті; захист прав та під-

тримка вітчизняних аграрних товаровиробників, які виробляють продукцію для формування державного продовольчого резерву; подолання або хоча б скорочення залежності вітчизняного агропромислового комплексу від імпорту машин, обладнання, технологій, інших ресурсів; 9) інформаційне забезпечення стану продовольчої безпеки України [22].

В. Курило зазначав, що принципи забезпечення продовольчої безпеки мають базуватися на загальних принципах реалізації влади у галузі сільського господарства. Він розглядає принципи управління аграрним сектором як фундаментальні, науково обґрунтовані та в основному закріплені законом положення, які відображають закономірності у взаємодії між урядовими органами та об'єктами управління. Серед таких принципів: самозабезпечення основними продуктами харчування, економічна та фізична доступність їжі, а також незалежність від зовнішніх і внутрішніх впливів [23, с. 97].

Продовжуючи ці ідеї, А. Тригуб визначає наступні основні принципи забезпечення продовольчої безпеки: 1) принцип стабільного забезпечення доступності продовольства; 2) принцип забезпечення стійкої продовольчої незалежності держави; 3) принцип гарантування належної якості, безпечності та корисності продуктів харчування; 4) принцип забезпечення екологічного благополуччя держави; 5) принцип забезпечення ефективного та стабільного функціонування ринку продукції АПК; 6) принцип чіткого розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної продовольчої безпеки; 7) принцип пріоритетності соціального розвитку сільських територій; 8) принцип врахування обмеженості ресурсів; 9) принцип протекціонізму вітчизняних товаровиробників; 10) принцип забезпечення стійких інтеграційних зв'язків між сільським господарством і переробними галузями АПК; 11) принцип підтримки наукових розробок та впровадження передових технологій у сільськогосподарське виробництво [24, с. 152].

Отже, дослідники по-різному визначають принципи, які слід враховувати при забезпеченні продовольчої безпеки

в Україні. Тому, спираючись на аналіз наукових поглядів та законодавчих норм, спробуємо сформулювати визначення принципів адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки. Ці принципи можна розглядати як основні організаційно-правові засади функціонування системи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки держави. Усі ці принципи регламентовані та закріплені у відповідних правових нормах.

Переходячи до класифікації принципів адміністративно-правового забезпечення, слід зазначити, що в науці адміністративного права немає єдиної думки з цього питання. Наприклад, деякі дослідники поділяють ці принципи на такі категорії: 1) конституційні, які включають у себе законність, пріоритет прав і свобод людини та громадянина, гуманізм, демократизм у нормотворчості та реалізації прав; 2) організаційно-функціональні, до яких відносяться підзвітність і підконтрольність державних органів, відкритість і прозорість, ефективність, неупередженість [25, с. 36-40].

У свою чергу, Ю. Пірожкова пропонує такий розподіл принципів: загальні, які включають принципи системності, об'єктивності, саморегулювання, зворотного зв'язку, гласності, змагальності, стимулювання; часткові, що використовуються в різних сферах суспільства (економічній, соціально-політичній, духовній) і при аналізі різних суспільних явищ, організацій й інститутів; організаційно-технологічні, до яких відносяться принцип єдиноначальності, поєднання державного, регіонального і місцевого регулювання, конкретності, ієрархії, єдиноначальності, делегування повноважень [26, с. 70].

Д. Павлов поділяє принципи адміністративно-правового регулювання на такі групи: структурно-цільові, які відображають закономірності та взаємозв'язки раціональної будови «дерева» цілей; структурно-функціональні, що характеризують закономірності і взаємозв'язки будови функціональної структури; структурно-організаційні, пов'язані із закономірностями та взаємозв'язками побудови організаційної структури; структурно-процесуальні, які відображають основні (визначальні) закономірності, взаємозв'язки та умови раціонального та

ефективного проведення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [27, с. 269].

С. Ківалов класифікує ці принципи наступним чином: 1) загальносистемні принципи, які включають об'єктивність, демократизм, розподіл влади, правову впорядкованість, законність та публічність; 2) структурно-цільові принципи, що охоплюють погодженість та взаємодоповнюваність цілей, підпорядкування приватних та локальних цілей загальним цілям державного регулювання; 3) структурно-функціональні принципи, які включають диференціацію та фіксацію функцій шляхом видання правових норм і їх закріплення у компетенції державних органів, концентрацію та різноманітність функцій, відповідність впливу реальним вимогам та запитам об'єктів; 4) структурно-організаційні принципи, які охоплюють єдність системи державної влади, територіально-галузевий аспект, що обумовлює залежність організаційних структур від території, галузі виробництва і послуг, а також різноманітність організаційних зв'язків у системі державного регулювання; 5) структурно-процесуальні принципи, що включають відповідність елементів регулюючої діяльності державних органів своїм функціям, конкретизацію діяльності та особистої відповідальності за її результати, а також стимулювання раціональної і ефективної діяльності [28, с. 165].

Безсумнівно, кожна з цих класифікацій має свою наукову і практичну цінність. Проте наведені позиції відображають ідею, що серед науковців відсутня загальна думка щодо основ та критеріїв класифікації принципів адміністративно-правового забезпечення, оскільки кожен дослідник створює власну систему принципів, відмінну від інших.

На нашу думку, для створення системи принципів адміністративно-правового забезпечення доцільно використовувати більш простий підхід, розрізняючи загальні принципи, які є характерними для будь-якого виду такого забезпечення, та спеціальні принципи, що властиві конкретному виду адміністративно-правового забезпечення.

До загальних принципів пропонується включити такі: об'єктивність, демокра-

тизм, законність, відкритість і прозорість, соціальна спрямованість, науковість, оптимізація регулюючого впливу, комплексність, контрольованість, правова впорядкованість, розподіл влади, плановість та системність, централізація і децентралізація.

Щодо спеціальних принципів адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, ми вважаємо, що вони вже знайшли своє відображення у відповідному законодавстві (наприклад, Закон України «Про фермерське господарство», Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», Закон України «Про племінну справу у тваринництві», Закон України «Про насіння і садивний матеріал» та інші). Також до них відносяться принципи державної служби, принципи управління персоналом, принципи інформаційного забезпечення, принципи діяльності органів виконавчої влади та принципи прийняття управлінських рішень [29, с. 38].

Недоліком у законодавстві України з питань адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки є недостатня узгодженість існуючих принципів, які закріплені у різних нормативно-правових актах, а також недостатність виявлення нових принципів та їхнього впровадження на сучасному етапі.

Зокрема, ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом 2014 року стимулює потребу у подальшій адаптації вітчизняного законодавства до норм права ЄС. Отже, майбутнє закріплення принципів адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки має відбуватися з урахуванням вимог законів ЄС. У той же час, сучасні проблеми у нормативному закріпленні зазначених принципів пов'язані з відсутністю базового законодавчого акту щодо продовольчої безпеки, в якому мають бути чітко визначені ці принципи. Подальший розвиток законодавства України у цій сфері повинен базуватися на загальних основоположних засадах, які визначаються стратегічними цілями державної продовольчої політики в контексті євроінтеграції України.

Необхідно закріпити законодавчими актами наступні принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки:

1) пріоритет прав і свобод людини і громадянина. Правовою основою цього принципу є положення Конституції України: стаття 1, де Україну проголошено демократичною, соціальною і правовою державою; стаття 3, яка декларує, що людина, її життя і здоров'я, її безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави;

2) принцип самозабезпеченості, що має знаходити свій прояв у здатності держави самостійно забезпечувати своє населення необхідною для підтримання звичайної життєдіяльності кількістю якісних і безпечних продуктів харчування та продовольства, незалежно від зовнішніх поставок цього продовольства, в тому числі, за умови наявності будь-яких внутрішніх чи зовнішніх загроз;

3) гарантування продовольчої незалежності держави. Продовольча незалежність є одним із чинників, що забезпечують суверенітет держави. Відповідно до статті 17 Конституції України захист суверенітету, забезпечення економічної безпеки (складовою якої є продовольча безпека) є найважливішими функціями держави, справою усього українського народу;

4) органічне поєднання і взаємодія імперативності правового захисту загальносуспільного інтересу, притаманної публічному праву, з принципами свободи особистості, автономії та непорушності права приватної власності, притаманних приватному праву, при забезпеченні продовольчої безпеки держави;

5) принцип продовольчої доступності для всіх категорій населення України. Даний принцип передбачає як фізичну, так і економічну доступність продовольства;

6) принцип якості та безпечності продовольства. Законодавство України розрізняє поняття якості і безпечності, це не тотожні категорії. Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» безпечність харчового продукту – це стан харчового продукту, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та/або технічними регламентами, та забезпечує впевненість в тому, що харчовий продукт не завдає

шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням. У цій же статті закріплено і поняття якості харчового продукту – це ступінь досконалості властивостей та характерних рис харчового продукту, які здатні задовольняти потреби (вимоги) та побажання тих, хто споживає або використовує цей продукт;

7) достатність та стабільність запасів продовольства. Створення стратегічних продовольчих запасів в Україні передбачено на законодавчому рівні. Зокрема, відповідно до статті 1 Закону України «Про державні резерви» від 09 серпня 2023 року державний матеріальний резерв – це запас матеріальних цінностей, що складається із запасів сировинних, паливно-енергетичних, матеріально-технічних ресурсів, промислових і продовольчих товарів, лікарських засобів та медичних виробів, призначених для використання у мирний час, а також в особливий період.

Цей Закон визначає стратегічні потреби України як потреби держави в запасах сировинних, матеріально-технічних та продовольчих ресурсів, лікарських засобів та медичних виробів, необхідних для забезпечення національної безпеки, стабілізації економіки та виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Законодавством передбачено і обсяги формування державного продовольчого резерву, які є економічно обґрунтованими та необхідними для забезпечення продовольчої безпеки нашої держави. Так, відповідно до п.п. 9.3.1. п. 9.3. статті 9 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» Аграрний фонд з метою підтримки належного рівня продовольчої безпеки формує державний продовольчий резерв, який у розрізі окремих об'єктів державного цінового регулювання не може бути меншим 20% обсягів їх річного внутрішнього споживання;

8) забезпечення інтересів України у системі міжнародної продовольчої безпеки. Даний принцип передбачає розвиток таких напрямків державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки, як раціоналізація співвідношення експорту та імпорту сільськогосподарської сировини та продовольства; використання інстру-

ментів митно-тарифного регулювання для цілей забезпечення продовольчої безпеки держави, оперативне використання заходів торгового захисту при демпінговому, субсидованому чи стрімко зростаючому імпорту; захист прав та підтримка вітчизняних аграрних товаровиробників, які виробляють продукцію для формування державного продовольчого резерву; подолання або хоча б скорочення залежності вітчизняного агропромислового комплексу від імпорту машин, обладнання, технологій, інших ресурсів тощо;

9) інформаційне забезпечення стану продовольчої безпеки України. Стаття 50 Конституції України гарантує кожному право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість та безпечність харчових продуктів. Кожен має право на поширення такої інформації, вона ніким не може бути засекречена та ін.

Відтак, принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, виступаючи окремими елементами правової форми, надають останньому внутрішньої стрункості в силу того, що є його теоретичним стрижнем, неписаними правилами, дотримання яких наділяє адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки такою комплексною характеристикою, як ефективність. Принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки відображають найбільш загальні стійкі риси і виступають як правові вимоги. Систему принципів адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки складають загальні принципи адміністративно-правового забезпечення як соціального явища та спеціальні принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки. Лише застосування їх у системі дозволяє забезпечити належний рівень виконання соціальних функцій суб'єктами господарювання та утримання від порушень їхніх прав з боку органів владних повноважень.

Таким чином, принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки – це науково обґрунтовані основні засади, вихідні положення, які визначають особливості виникнення, розвитку та функціонування інституту адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, є базою для розвитку

науки адміністративного права у складі з інститутами, втілюють у собі цінності, що визначають правосвідомість та правову поведінку суб'єктів адміністративних відносин, а саме: адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки.

Отже, з огляду на все викладене вище, вважаємо можливим зробити висновок про те, що адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки, як окремий інститут адміністративного права,

містить у собі адміністративно-правові норми, які регулюють всю діяльність держави й органів місцевого самоврядування, пов'язану з адміністративно-правовим забезпеченням продовольчої безпеки. Орієнтиром адміністративно-правової норми адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки є принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, які за сферою дії поділяються на загальні та спеціальні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларація Всесвітнього саміта з продовольчої безпеки. Рим, 16-18 жовтня 2009 г. The Food and Agriculture Organization (FAO). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%B9_%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%82_%D0%B7_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%BE%D1%97_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8_\(2009\)#%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%B9_%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%82_%D0%B7_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%BE%D1%97_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8_(2009)#%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F) (дата звернення: 20.06.2024).
2. Словник іншомовних слів. Принцип. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%F0%E8%ED%F6%E8%EF> (дата звернення: 18.06.2024).
3. Українська радянська енциклопедія : в 12 т. / заг. ред. М. П. Бажана. Київ : Рад. енцикл. літ., 1963. Т. 11. 592 с.
4. Політичний словник / заг. ред. : В. К. Врублевського, В. М. Мазура, А. В. Мяловицького. 2-ге вид. Київ : Рад. Енцикл. Літ., 1976. 592 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Рад. Енцикл. Літ., 1977. 776 с.
6. Адміністративне право України : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін; заг. ред. Ю.П. Битяка. Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
7. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України : підручник. Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
8. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
9. Котюк В. О. Теорія права : навчальний посібник для юрид. фак. вузів / Котюк В. О. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
10. Колодій А. М. Принципи права України : монографія / Колодій А. М.. Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
11. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник / Скакун О. Ф. Харків : Консум, 2000. 704 с.
12. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс. Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
13. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ. 2004. 584 с.
14. Галунько В. В., Пихтін М. П. та ін. Адміністративне право України: навчальний посібник : у 2-х т. Херсон . 2011. Т. 1 : Загальне адміністративне право. 320 с.
15. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер. Економіка України. 2006. № 4. С. 43–50.
16. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки країни / О.В. Кочетков, Р.В. Марков. Економіка АПК. 2002. № 9. С. 43-49.
17. Царенко О.М. Екологізація виробництва як основа продовольчої безпеки України / О.М. Царенко, П.В. Тархов, В.П. Щербань. Економіка АПК. 2001. № 5. С. 15–20.
18. Гойчук О.І. Продовольча безпека. Житомир : Полісся, 2004. 347 с.
19. Манзій І.Б. Продовольча безпека: структура, принципи, реальність загроз. URL: <http://lib.udau.edu.ua/bitstream/123456789.pdf>

20. Скидан О.Т. Продовольча безпека як пріоритет регіональної аграрної політики. *Економіка України*. 2004. № 3. С. 53–60.
21. Курман Т.В. Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні: національний та міжнародний аспект / Т.В. Курман. *Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика: монографія*. А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, В.М. Корнієнко та інші; за ред. А.М. Статівки. Х.: Вид-во «ФІНІ», 2010. С. 82–101.
22. Курман Т.В. Щодо принципів забезпечення продовольчої безпеки / Т.В. Курман. *Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права [текст]: Збірник матеріалів круглого столу (24 травня 2013 року) / за ред. Шульги М.В., Саннікова Д.В.* 2013. Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національна академія правових наук України. С. 94–96.
23. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. В.І. Курило. К., 2007. 487 с.
24. Тригуб А.Ю. До питання визначення принципів адміністративно-правового забезпечення національної продовольчої безпеки України. *Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10-11 вересня 2010 р.): Збірник наукових праць / За заг. ред. А.М. Статівки та ін.* Луцьк: РВВ ЛІТУ, 2010. С. 151–155.
25. Забарний Г.Г., Калюжний Р.А., Шкарупа В.К. *Адміністративне право України: навчальний посібник*. К.: Вид. Паливода А.В., 2003. 212 с.
26. Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2007. 233 с.
27. Павлов Д.М. Мета, завдання та принципи адміністративно-правового регулювання природно-техногенної безпеки та цивільного захисту. *Митна справа*. 2015. № 4 (2). С. 267–274.
28. Ківалов С.В. *Адміністративне право України: Підручник*. Одеса: Юрид. літ, 2003. 896 с.
29. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю., Гордієнко Л.Ю. *Державне управління: навч. посіб.* Київ: Знання-Прес, 2003. 343 с.